

UNIwersytet Zielonogórski

Wydział Nauk Społecznych

Dziedzina naukowa: nauki społeczne

Dyscyplina naukowa: pedagogika

Mgr Grzegorz Hryniewicz

**ZAWODOWE UWARUNKOWANIA DYSFONII
U NAUCZYCIELI SZKÓŁ PODSTAWOWYCH**

AUTOREFERAT

Rozprawa doktorska napisana pod naukowym kierunkiem:

Dr hab. Ewy M. Skorek, prof. UZ

Promotor pomocnicza:

Dr Anita Famuła-Jurczak

Recenzenci:

Prof. dr hab. Iwona Kowalkowska

Akademia Muzyczna im. I. J. Paderewskiego w Poznaniu

Prof. dr hab. Jolanta Szempruch

Uniwersytet Rzeszowski

Zielona Góra 2021

Spis treści

1. Uzasadnienie wyboru tematu	3
2. Założenia teoretyczne.....	3
2.1. Przyjęta perspektywa teoretyczna	3
2.2. Emisja głosu – ustalenia terminologiczne	4
3. Założenia metodologiczne badań własnych.....	6
3.1. Przedmiot i cele badań	6
3.2. Problemy i hipotezy badawcze.....	7
3.3. Zmienne badawcze i ich wskaźniki.....	8
3.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze.....	18
3.5. Organizacja i przebieg badań	20
4. Wyniki badań	21
5. Wnioski	36
<i>Bibliografia</i>	39

1. Uzasadnienie wyboru tematu

Zawód nauczycielski nierozzerwalnie wiąże się z głosem – jest on podstawowym narzędziem pracy każdego nauczyciela. Nauka posługiwania się głosem nie jest odkryciem XXI wieku. Już starożytni mówcy, chcąc osiągnąć pożądaną efekt przekazu, szkolili się w zakresie retoryki, której istotnym składnikiem jest właściwa emisja głosu. Poprawna technika wytwarzania głosu ma znaczenie nie tylko dla skuteczności odbioru informacji, co w przypadku pracy nauczyciela jest kluczowym zagadnieniem, ale także dla zdrowia osoby mówiącej. I chociaż emisja i higiena głosu stanowią jedno z wielu celów kształcenia nauczycieli, to wyniki badań prowadzonych pod koniec XX i na początku XXI wieku pokazują, że w praktyce wielu nauczycieli – zwłaszcza szkół podstawowych, których specyfika szczególnie naraża nauczycieli na przeciążenia głosu – ma problemy z fonacją i efektywnym wykonywaniem obowiązków zawodowych. Z tego względu podjęto próbę poznania zawodowych uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych, które w przyszłości umożliwi skuteczne i efektywne działanie zapobiegające dysfonii u tej grupy zawodowej.

2. Założenia teoretyczne

2.1. Przyjęta perspektywa teoretyczna

We współczesnej koncepcji zdrowia akcentuje się, że zdrowie jest wartością, pozwalającą jednostce lub grupie ludzi realizować swoje aspiracje i potrzebę satysfakcji oraz aktywnie zmieniać środowisko (*Air quality guidelines...*, 2000, dok. online). Zdrowie jest zasobem wpływającym na rozwój społeczeństwa i pojedynczego człowieka oraz osiągnięcie odpowiedniej jakości życia, stanowi środek do codziennego życia. Działania profilaktyczne sprzyjają podnoszeniu odpowiedzialności za własne życie. W podejście świadomego dbania o zdrowie wpisuje się koncepcja pól zdrowia. Zakłada ona, że na zdrowie jednostki wpływ mają cztery grupy czynników, tj.: (1) styl życia i zachowania zdrowotne – czynnik ten aż w 50-60% determinuje stan naszego zdrowia; (2) środowisko fizyczno-społeczne – kształtuje nasze zdrowie w 20-25%; (3)

genetyka (20%); (4) medycyna naprawcza (10-15%) (Nowak-Starz G., Markowska M., Król H., Zięba E., Szpringer M., 2013).

Człowiek poprzez świadome (lub czasami nieświadome) zachowania wykreśla własne pole życia. Relacja zachodząca między człowiekiem a środowiskiem znalazła swoje odbicie i koncepcji zwanej *Mandalą zdrowia*. Model powstał w oparciu o mandalę – figurę będącą symbolem wszechświata, która jest zbudowaną na planie koła. W modelu zakłada się wzajemne powiązania między kulturą a środowiskiem i ich jednoczesne oddziaływanie na człowieka pojmowanego jako jedność obejmująca wymiar fizyczny, intelektualny i duchowy. Zdrowie jednostki warunkowane jest przez czynniki: biologiczne, zachowania indywidualne, środowisko fizyczne, środowisko psycho-socjo-ekonomiczne. Czynniki te są z kolei powiązane takimi elementami jak styl życia, system opieki zdrowotnej, praca, środowisko przekształcone przez człowieka. Zewnętrznym kręgiem mandali jest kultura i biosfera. Charakterystyczną cechą tego modelu jest interaktywność – poszczególne elementy modelu działają na człowieka, ale też jednocześnie wchodzą w interakcje między sobą, co może zwiększać lub zmniejszać ich działania (Borzucka-Sitkiewicz K., 2006).

Zgodnie z założeniami pól i mandali zdrowia człowiek – z jednej strony – jest odpowiedzialny za swoje zdrowie, jednak z drugiej – jego zdrowie zależy od szeregu uwarunkowań, które w mniejszym lub większym stopniu może modyfikować.

Odnosząc się do paradygmatu holistycznego należy przyjąć, że indywidualne zachowania nauczyciela będą wpływały na jego zdrowie a zachowania te są silnie uwarunkowane kontekstem strukturalnym i kulturowym i nie zawsze mogą być efektem prostych i dostępnych wyborów jednostki. Czynnikiem wpływającym na funkcjonowanie człowieka – całego jego organizmu – jest emisja głosu.

2.2. Emisja głosu – ustalenia terminologiczne

Truizmem jest twierdzenie, że głos jest wykorzystywany przez człowieka do komunikacji. Okazuje się, że dla osób wykonujących niektóre zawody, m.in. dziennikarzy, polityków, a także nauczycieli, stanowi on główne narzędzie pracy, a jak podkreślają eksperci Unii

AUTOREFERAT

Europejskiej Foniatorów, nauczyciele i pedagodzy są grupą zawodową, w której stawia się znaczne wymogi narządowi głosowemu, gdyż proces nauczania jest w dużej mierze oparty na dźwiękowym przekazywaniu wiadomości. Głos wytwarzany jest w wyniku fonacji (*gr.* ‘phone’ – dźwięk, ‘phonema’ – głos). Termin „emisja” (*lac.* ‘emissio’ – wypuszczanie, ‘emissio’ – wydanie) w połączeniu z „głosem” oznacza w ujęciu: (1) encyklopedycznym – „[...] wydobywanie głosu, tzw. fonacja, podstawowa umiejętność w sztuce śpiewu solowego i chóralnego [oraz mówionego – przyp. G.H.], także odrębny przedmiot nauczania w szkołach muzycznych” (*Encyklopedia PWN*, dok. online), (2) specjalistycznym – wydobywanie głosu na zewnątrz, zgodnie z prawami fizjologii oraz wymogami estetycznymi (Majkowska M., 2004). Najogólniej można powiedzieć, że emisja głosu (*lac.* ‘emissio’ – wysyłanie, wypuszczanie) oznacza proces wytwarzania i wyprowadzania głosu na zewnątrz (zarówno w mowie, jak i w śpiewie), na który składają się następujące czynności: oddychanie, fonacja, rezonans i artykulacja. Innymi słowy, jest to skoordynowany zespół czynności oddychania, fonacji i artykulacji oraz powstającego przy tym rezonansu (Sobierajska H., 1972; Legieć-Matosiuk A., Chacińska J., 1994; por. także inne wyjaśnienia: np. Wojtyński C.J., 1970; Suchanek A., 1989; Majkowska M., 2004; *Emisja głosu: struktura...*, 2008).

Emisja głosu jest złożoną funkcją całego organizmu, a mówienie jest efektem czynności całego ciała człowieka, pojmowanego jako instrument głosu. Warunkiem prawidłowej mowy i śpiewu jest harmonijna współpraca wszystkich narządów. Prawidłowe wydobywanie głosu wpływa na funkcjonowanie całego ciała fizycznego oraz warunkuje nienaganne zdrowie fizyczne i psychiczne. Stan zdrowia, w tym psychicznego, bezpośrednio wpływa na możliwość poprawnego operowania głosem lub powoduje powstawanie uszkodzenia aparatu mowy (np. tzw. „nauczycielska chrypka”). To, jaki wpływ na funkcjonowanie całego organizmu ma emisja głosu najlepiej widać na funkcjonowaniu układu krwionośnego. Prawidłowy, pełny oddech sprzyja poprawnemu ukrwieniu organizmu, a co za tym idzie wszystkie narządy są odpowiednio dotlenione, a to warunkuje prawidłowe ich funkcjonowanie. Na emisję głosu wpływają także układy jak: układ oddechowy, fonacyjny i artykulacyjny.

Oprócz cech indywidualnych także środowisko pracy, warunki lokalowe, nasilenie hałasu, wymagania kompetencyjne czy występujące sytuacje stresowe, kształtują ogólny stan zdrowia

pedagoga, w tym sposób emisji głosu. Nieprawidłowe korzystanie z aparatu mowy prowadzi do niedotlenienia organizmu, a co za tym idzie w pierwszej fazie funkcjonowania ogólnego złego samopoczucia objawiającego się zmęczeniem, bólami głowy, osłabieniem, częstymi infekcjami górnych dróg oddechowych, zaburzeniami pamięci, koncentracji, rozdrażnieniem. Warunkiem zapewnienia dobrze funkcjonującego głosu jest jego higiena. W zawodzie nauczyciela, w którym głos jest najważniejszym narzędziem, należy zadbać o dobre samopoczucie, odpowiedni poziom kwalifikacji w zakresie emisji głosu oraz warunki pracy zgodne z zasadami higieny głosu.

3. Założenia metodologiczne badań własnych

3.1. Przedmiot i cele badań

Przedmiotem badań własnych są zawodowe uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych znajdujących się w Zielonej Górze.

Celem poznawczym jest rozpoznanie i opisanie – po pierwsze – zakresu występowania dysfonii (tj. liczebności grupy nauczycieli ze szkół podstawowych znajdujących się na terenie miasta Zielona Góra mających dysfonię) oraz poziomu nasilenia problemów głosowych u badanych nauczycieli, po drugie – wybranych warunków pracy i możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli, po trzecie – określenie związku między dysfonią występującą u nauczycieli szkół podstawowych znajdujących się na terenie miasta Zielona Góra (tj. zakresem występowania oraz poziomem nasilenia) i wybranymi warunkami pracy oraz możliwościami w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli.

Cel teoretyczny realizowany jest poprzez empiryczny model koncepcji zawodowych uwarunkowań dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych, który zweryfikowano w pracy badawczej (rys. 1).

Cel praktyczny łączy się z celem poznawczym i teoretycznym. Na podstawie otrzymanych wyników badań sformułowano wnioski oraz zalecenia praktyczne, które w sytuacji wystąpienia w środowisku zawodowym czynników sprzyjających rozwojowi dysfonii u nauczycieli szkół

podstawowych, pozwolą pedagogom oraz osobom odpowiedzialnym za organizację pracy w placówce na podjęcie odpowiednich działań prewencyjno-interwencyjnych.

3.2. Problemy i hipotezy badawcze

Sformułowano cztery problemy główne w postaci pytań:

1. Jaki jest zakres występowania i poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych?

2. Jaki jest poziom nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych?

3. Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli?

4. Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli?

Na podstawie rozważań teoretycznych podjętych w dysertacji a oscylujących wokół problematyki badawczej (przedstawionej w pierwszym rozdziale pracy), do problemu trzeciego i czwartego opracowano przypuszczalne odpowiedzi wraz z określeniem spodziewanego kierunku związku korelacyjnego między zmiennymi, tj. główną hipotezę badawczą, tj.:

1. Między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli oraz wyższemu poziomowi wybranych możliwości badanych nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii;

2. Między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny

głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli oraz wyższemu poziomowi wybranych możliwości badanych nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu, odpowiada niższy poziom nasilenia dysfonii.

Do sformułowanych głównych problemów i hipotez badawczych w celu uściślenia kierunku empirycznych poszukiwań ustalono szczegółowe pytania i hipotetyczne odpowiedzi (problemy szczegółowe, hipotezy szczegółowe), które przedstawiono w tabeli 3.

3.3. Zmienne badawcze i ich wskaźniki

Ustalono dwie grupy zmiennych, tj. zależne i niezależne – w obu przypadkach główne i szczegółowe, wyznaczono ich kategorie i odpowiednie wskaźniki – zob. tabela 1.

Zmienną zależną główną w podjętych badaniach jest zakres występowania i poziom nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych, a zmienną niezależną główną – poziom nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych.

Przyjęto, że dysfonia to subiektywne poczucie niesprawności głosowej w zakresie funkcjonalnym (wpływu zaburzeń głosu na codzienną aktywność społeczno-zawodową), emocjonalnym (odczucia w stosunku do własnego głosu) i fizycznym (odczuwane dolegliwości fizycznych związanych ze stanem chorobowym narządu głosu). Dysfonia obniża jakość życia człowieka, a gdy dotyczy nauczycieli – dodatkowo uniemożliwia lub utrudnia optymalne funkcjonowanie w różnych sferach aktywności, w tym wykonywanie zadań zawodowych. O występowaniu dysfonii wnioskowano na podstawie wyników subiektywnej oceny nauczycieli zawartej w kwestionariuszu *Współczynnik niepełnosprawności głosowej*.

Zakres występowania dysfonii rozumiany jest jako liczebność wszystkich nauczycieli z dysfonią w wylosowanych szkołach podstawowych zlokalizowanych na terenie miasta Zielona Góra. W badaniach określono dwa aspekty analizowania kategorii tej zmiennej: społeczny (A) i indywidualny (B). W przypadku określania odsetka nauczycieli z badanej grupy, którego

AUTOREFERAT

dotyczą dysfonie (A), na podstawie wskaźników opisanych w tabeli 1., przyjęto, że zakres może być: znaczny, średni, niski, „zerowy”. Z kolei dla zmiennej „zakres występowania dysfonii” wykorzystanej podczas ustalania związku między zakresem występowania dysfonii i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu u badanych nauczycieli (B) określono dwie kategorie – dysfonia występuje (poziom wyższy) i dysfonia nie występuje (poziom niższy). Szczegółowy opis kwalifikowania przypadków do poszczególnych kategorii opisano w tabeli 1.

Poziom nasilenia dysfonii oznacza intensywność samooceny niesprawności głosowej w zakresie funkcjonalnym, emocjonalnym i fizycznym. Wyróżniono trzy kategorie tej zmiennej: poziom wysoki, poziom średni i poziom niski oraz ich wskaźniki (tab. 1).

Tab. 1. Zmienne zależne (główna, szczegółowe) – kategorie i wskaźniki

Zmienna zależna		Kategorie zmiennych zależnych	Wskaźniki zmiennej zależnej
Główna	Szczegółowe		
Zakres występowania i poziom nasilenia dysfonii (dysfonia = subiektywne poczucie niesprawności głosowej w zakresie funkcjonalnym, emocjonalnym i fizycznym)	Zakres występowania dysfonii	A. Aspekt społeczny – kategorie wyłonione na potrzeby określenia zakresu zjawiska wśród badanych nauczycieli: 1. Znaczny 2. Średni 3. Niski 4. „Zerowy”	Wyniki samooceny sprawności głosowej w badaniu kwestionariuszem <i>Współczynnik niepełnosprawności głosowej – Voice Handicap Index (VHI) w modyfikacji Pruszevicza i wsp.</i> (Śliwińska-Kowalska E., Niebudek-Bogusz M., 2009): Ad. 1. A. Wskaźniki kategorii wyłonionych na potrzeby określenia zakresu zjawiska w badanej grupie nauczycieli szkół podstawowych: 1. Zakres znaczny – dysfonia występuje u 70% i powyżej badanej grupy 2. Zakres średni – dysfonia występuje u 31%-69% badanej grupy
		B. Aspekt indywidualny – kategorie wyłonione na potrzeby badania związku ze zmiennymi niezależnymi:	

AUTOREFERAT

		<p>1. Występowanie dysfonii</p> <p>2. Brak dysfonii</p>	<p>3. Zakres niski – dysfonia występuje u 30%-1%</p> <p>4. Zakres „zerowy” – dysfonia występuje u 0% badanej populacji</p> <p>Ad. B. Wskaźniki kategorii wyłonionych na potrzeby określenia poziomu zjawiska:</p> <p>Ad. 1. Występowanie dysfonii: 1-120 pkt. = poziom wyższy</p> <p>Ad. 2. Brak dysfonii: 0 pkt. = poziom niższy</p>
	Poziom nasilenia dysfonii	<p>1. Wysoki</p> <p>2. Średni</p> <p>3. Niski</p>	<p>Wyniki samooceny sprawności głosowej w badaniu kwestionariuszem <i>Współczynnik niepełnosprawności głosowej – Voice Handicap Index (VHI) w modyfikacji Pruszewicza i wsp.</i> (Śliwińska-Kowalska E., Niebudek-Bogusz M., 2009):</p> <p>Ad. 1. Poziom wysoki – 61-120 pkt.</p> <p>Ad. 2. Poziom średni – 31-60 pkt.</p> <p>Ad. 3. Poziom niski – 0-30 pkt.</p>

Źródło: Hryniewicz G., Zawodowe uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych. Dysertacja doktorska napisana pod naukowym kierunkiem dr hab. E.M. Skorek, prof. UZ; promotor pomocnicza: dr A. Famuła-Jurczak, Uniwersytet Zielonogórski / Instytut Pedagogiki, Zielona Góra 2021, s. 121-122.

Prawidłowa realizacja zadań związanych z wykonywaniem zawodu nauczyciela, którego podstawowym narzędziem pracy jest głos, jest możliwa wówczas, gdy wymagania z tym związane mieszczą się w zasobach pozostających w dyspozycji nauczyciela, a warunki w miejscu pracy zapewniają sposobność realizacji zadań. Dotychczas publikowane badania w niewystarczającym stopniu: (1) ukazują problem dysfonii z perspektywy badanych nauczycieli; (2) wyjaśniają związek dysfonii ze środowiskiem pracy i indywidualnymi możliwościami nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu.

AUTOREFERAT

Z wielu elementów związanych z wykonywaniem zawodu nauczyciela wyłoniono te, które przypuszczalnie mogą znacząco korelować z subiektywnie odczuwaną niepełnosprawnością głosową – w badaniach własnych stanowią one zmienne niezależne szczegółowe:

1) poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim, przy czym staż pracy rozumiany jest jako deklarowana przez nauczycieli łączna liczba lat przepracowanych w zawodzie nauczycielskim; o wystąpieniu i cechach nasilenia zmiennej „poziom stażu pracy” wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

2) poziom obciążenia tygodniowym pensum, przy czym pensum rozumiane jest jako deklarowana przez nauczycieli liczba godzin obowiązującego ich wymiaru zajęć dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych, prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz; o występie i cechach nasilenia tej zmiennej wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii zmiennej „poziom obciążenia tygodniowym pensum” przedstawione zostały w tabeli 2;

3) poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, przy czym przez wysiłek głosowy rozumiane jest odczuwane przez nauczyciela wytężenie sił fizycznych i psychicznych dla osiągnięcia optymalnej fonacji; o wystąpieniu i nasileniu tej zmiennej wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii zmiennej „poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami” przedstawione zostały w tabeli 2;

4) poziom hałasu w miejscu pracy, przy czym w badaniach własnych hałas rozumiany jest jako subiektywnie odczuwany każdy niepożądany dźwięk, który jest uciążliwy dla nauczyciela; o wystąpieniu i nasileniu zmiennej „poziom hałasu” wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

5) poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, przy czym przez warunki akustyczne rozumiane są subiektywne odczucia nauczycieli dotyczące właściwości pomieszczeń pod względem słyszalności dźwięków, w których prowadzą zajęcia dydaktyczne, wychowawcze, opiekuńcze; o wystąpieniu i nasileniu zmiennej „poziom niekorzystnych warunków akustycznych” wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

6) poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy – rozumiany jako subiektywne odczucia nauczycieli dotyczące takich cech powietrza, jak m.in. temperatura, wilgotność, ruch i zanieczyszczenie, panujących w pomieszczeniach, w których prowadzą zajęcia, a które dają im poczucie dyskomfortu zdrowotnego; o wystąpieniu i nasileniu tej zmiennej wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

7) poziom stresu związanego z pracą zawodową; stres rozumiany jest w badaniach własnych jako subiektywna, negatywna reakcja nauczyciela na te aspekty pracy zawodowej, które zagrażają jego samoocenie oraz dobremu samopoczuciu (Gaś Z.B., 2004); o wystąpieniu i nasileniu tej zmiennej wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w kwestionariuszu *Stres w zawodzie nauczyciela* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

8) poziom ogólnego stanu zdrowia, przy czym ogólny stan zdrowia w badaniach własnych rozumiany jest jako subiektywne poczucie przez nauczyciela zdrowia fizycznego (w zakresie prawidłowego funkcjonowania organizmu – poszczególnych narządów i układów), zdrowia psychicznego (umysłowego w zakresie zdolności do logicznego i jasnego myślenia oraz emocjonalnego w zakresie zdolności do rozpoznawania przeżywanych uczuć i wyrażania ich w adekwatny sposób umiejętnością radzenia sobie ze stresem, napięciami, lękami, depresją), zdrowia społecznego (w zakresie zdolności do utrzymywania prawidłowych relacji interpersonalnych) oraz zdrowia duchowego (w zakresie zdolności do utrzymywania wewnętrznego spokoju); o wystąpieniu i nasileniu zmiennej „poziom ogólnego stanu zdrowia” wnioskowano na podstawie

wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

9) poziom kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu, przy czym termin „kwalifikacje” w niniejszej pracy oznacza deklarowany przez nauczyciela udział w zorganizowanych formach kształcenia w zakresie emisji i higieny głosu zakończony dokumentem potwierdzającym udział w zajęciach (np. zajęcia z emisji głosu jako przedmiot na studiach – wpis do indeksu, warsztaty lub kursy – certyfikat lub zaświadczenie itp.); o wystąpieniu i nasileniu zmiennej „poziom kwalifikacja w zakresie emisji-higieny głosu” wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

10) poziom wiedzy w zakresie emisji głosu, przy czym przez wiedzę rozumiany jest ogół wiadomości nauczyciela w zakresie emisji i higieny głosu obejmujący podstawowe informacje o budowie i funkcjonowaniu aparatu mownego, powstawaniu prawidłowej fonacji oraz zasadach higieny głosu; o wystąpieniu i nasileniu zmiennej „poziom wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu” wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych w *Kwestionariuszu do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2;

11) poziom umiejętności w zakresie emisji głosu, czyli obserwowana u nauczyciela wrodzona lub nabyta sprawność radzenia sobie z procesem oddychania, fonacji, napięcia mięśniowego, artykulacji w sposób umożliwiający poprawną emisję głosu; o wystąpieniu i nasileniu omawianej zmiennej wnioskowano na podstawie wyników uzyskanych podczas badania logopedycznego odnotowanego w *Karcie do badania wybranych umiejętności w zakresie emisji głosu* – wskaźniki poszczególnych kategorii tej zmiennej przedstawione zostały w tabeli 2.

Tab. 2. Zmienne niezależne (główna, szczegółowe) – kategorie i wskaźniki

AUTOREFERAT

Zmienne niezależne		Kategorie	Wskaźniki
Główna	Szczegółowe		
Poziom nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli ze szkół podstawowych	Poziom stażu pracy	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część I – item 1 – deklarowana przez badanych łączna liczba lat przepracowanych w zawodzie nauczyciela Ad. 1. Poziom wysoki – 21 lat pracy i więcej Ad. 2. Poziom średni – 20-11 lat Ad. 3. Poziom niski – 0-10 lat
	Poziom obciążenia tygodniowym pensum	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część I – item 2 – deklarowana przez badanych nauczycieli obciążenie tygodniowym pensum w ciągu ostatniego miesiąca Ad. 1. Poziom wysoki – 28 godzin tygodniowo i powyżej Ad. 2. Poziom średni – 18-27 godzin Ad. 3. Poziom niski – 17 godzin i poniżej
	Poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część II – itemy: 4, 9, 14 – odczuwany przez nauczycieli poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami Ad. 1. Poziom wysoki – 15-12 pkt. Ad. 2. Poziom średni – 11-7 pkt. Ad. 3. Poziom niski – 6-3 pkt.

AUTOREFERAT

	Poziom hałasu w miejscu pracy	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część II – itemy: 5, 10, 15 – odczuwany przez nauczycieli poziom hałasu w miejscu pracy Ad. 1. Poziom wysoki – 15-12 pkt. Ad. 2. Poziom średni – 11-7 pkt. Ad. 3. Poziom niski – 6-3 pkt.
	Poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część II – itemy: 6, 11, 16, 19 – odczucia nauczycieli dotyczące właściwości pomieszczeń, w których prowadzą zajęcia pod względem słyszalności dźwięków Ad. 1. Poziom wysoki – 20-16 pkt. Ad. 2. Poziom średni – 15-9 pkt. Ad. 3. Poziom niski – 8-4 pkt.
	Poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część II – itemy: 7, 12, 17, 20 – odczucia nauczycieli dotyczące takich cech powietrza, jak m.in. temperatura, wilgotność, ruch i zanieczyszczenie, panujących w pomieszczeniach, w których prowadzą zajęcia Ad. 1. Poziom wysoki – 20-16 pkt. Ad. 2. Poziom średni – 15-9 pkt. Ad. 3. Poziom niski – 8-4 pkt.
	Poziom stresu związanego z pracą zawodową	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>kwestionariusza Stres w zawodzie nauczyciela</i> – odczucia nauczycieli na wobec aspektów pracy

AUTOREFERAT

			zawodowej, które zagrażają jego samoocenie oraz dobremu samopoczuciu Ad. 1. Poziom wysoki – 140-96 pkt. Ad. 2. Poziom średni – 95-81 pkt. Ad. 3. Poziom niski – 28-80 pkt.
	Poziom ogólnego stanu zdrowia	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część II – itemy: 8, 13, 18, 21 – ocena subiektywnego poczucia przez nauczyciela zdrowia fizycznego, psychicznego, społecznego, duchowego Ad. 1. Poziom wysoki – 15-12 pkt. Ad. 2. Poziom średni – 11-7 pkt. Ad. 3. Poziom niski – 6-3 pkt.
	Poziom kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część I – item 2 – deklarowany przez nauczyciela udział w zorganizowanych formach kształcenia w zakresie emisji i higieny głosu zakończony dokumentem potwierdzającym udział w zajęciach Ad. 1. Poziom wysoki – 30 godzin i powyżej Ad. 2. Poziom średni – 29-11 godzin Ad. 3. Poziom niski – 10 godzin i poniżej
	Poziom wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu	1. Wysoki 2. Średni 3. Niski	Wyniki badania uzyskanego za pomocą <i>Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych</i> , część III – itemy: 22-29 – wiadomości nauczyciela w zakresie emisji i higieny głosu obejmujący podstawowe informacje o budowie i

AUTOREFERAT

			<p>funkcjonowaniu aparatu mownego, powstawaniu prawidłowej fonacji oraz zasadach higieny głosu</p> <p>Ad. 1. Poziom wysoki – 40-30 pkt.</p> <p>Ad. 2. Poziom średni – 29-11 pkt.</p> <p>Ad. 3. Poziom niski – 10-0 pkt.</p>
	Poziom umiejętności w zakresie emisji głosu	<p>1. Wysoki</p> <p>2. Średni</p> <p>3. Niski</p>	<p>Wyniki badania odnotowanego w <i>Karcie do badania wybranych umiejętności w zakresie emisji głosu</i> – wiadomości nauczyciela w zakresie emisji i higieny głosu obejmujące podstawowe informacje o budowie i funkcjonowaniu aparatu mownego, powstawaniu prawidłowej fonacji oraz zasadach higieny głosu</p> <p>Ad. 1. Poziom wysoki – wysoki poziom wszystkich wyników w zakresie: typu oddychania, głośności wdechu, głębokości wdechu, napięcia mięśniowego, czasu fonacji, sposobu artykulacji głoski „a”</p> <p>Ad. 2. Poziom średni – średni poziom wyników w zakresie: typu oddychania, głośności wdechu, głębokości wdechu, napięcia mięśniowego, czasu fonacji, sposobu artykulacji głoski „a” lub inne niewymienione dla poziomu wysokiego i niskiego kombinacje wyników</p> <p>Ad. 3. Poziom niski – niski poziom wszystkich wyników w zakresie: typu oddychania, głośności wdechu, głębokości wdechu, napięcia mięśniowego, czasu fonacji, sposobu artykulacji głoski „a”</p>

Źródło: Hryniewicz G., Zawodowe uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych. Dysertacja doktorska napisana pod naukowym kierunkiem dr hab. E.M. Skorek, prof. UZ; promotor pomocnicza: dr A. Famuła-Jurczak, Uniwersytet Zielonogórski / Instytut Pedagogiki, Zielona Góra 2021, s. 128-131.

Wszystkie zmienne – zależna i niezależne – (poza jedną w grupie możliwości, tj.: umiejętności w zakresie emisji głosu) zdefiniowane zostały z subiektywnej perspektywy nauczycieli, gdyż nie zawsze cechy mierzone obiektywnie, np. poprzez certyfikowane urządzenia miernicze, postrzegane są przez ludzi z jednakową siłą i w takim samym stopniu sprzyjają wykonaniu zadania.

3.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze

W pracy wykorzystano: (1) jedną metodę badawczą, tj. sondaż diagnostyczny, (2) trzy techniki badawcze, tj. ankietę, obserwację, wnioskowanie statystyczne (a w szczególności weryfikację hipotez), (3) sześć narzędzi, w tym – (a) cztery badawcze, tj. *Współczynnik niepełnosprawności głosowej*, *Kwestionariusz do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych*, *Karta do badania wybranych umiejętności w zakresie emisji głosu*, *kwestionariusz Stres w zawodzie nauczyciela*, (b) dwa – analityczne, tj. test chi-kwadrat (χ^2) i unormowane chi-kwadrat (r_c).

Metoda sondażu diagnostycznego pozwoliła na uzyskanie informacji o: (1) zakresie i poziomie nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie miasta Zielona Góra; (2) wybranych warunkach miejsca pracy i możliwościach w zakresie emisji-higieny głosu nauczycieli szkół podstawowych oraz (3) związku między zakresem i poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i badanymi warunkami i możliwościami nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu.

Dane o zakresie i poziomie nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych gromadzone były podczas ankiety – wykorzystane tu narzędzie to *Współczynnik niepełnosprawności głosowej*. W celu rozpoznania wybranych warunków miejsca pracy i możliwości w zakresie emisji-higieny głosu nauczycieli zastosowano ankietę, którą przeprowadzono na podstawie *Kwestionariusza do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* i *kwestionariusza Stres w zawodzie nauczyciela* oraz obserwację, której wyniki odnotowano w *Karcie do badania wybranych umiejętności w zakresie emisji głosu*. Z kolei, w celu ustalenia siły korelacyjnego związku między zmiennymi, tj. zakresem i poziomem nasilenia

dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych w Zielonej Górze i warunkami pracy oraz możliwościami nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu, zastosowano technikę statystyczną – wnioskowanie statystyczne za pomocą testu chi-kwadrat i unormowanego chi-kwadrat.

Sondaż diagnostyczny zastosowano w celu umożliwienia uogólnienia wniosków wyników badań otrzymanych dla próby badawczej na całą populację nauczycieli szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie Zielonej Góry – według zasady: populacja → próba → wnioski z próby → wnioski o populacji.

Ankieta dostarczyła informacji o: (1) zmiennej zależnej, tj. zakresie i poziomie nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli, (2) zmiennych niezależnych szczegółowych: poziomie stażu pracy, poziomie obciążenia tygodniowym pensum, poziomie wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, poziomie hałasu w miejscu pracy, poziomie niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, poziomie niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, poziomie stresu związanego z pracą zawodową, poziomie ogólnego stanu zdrowia, poziomie kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu, poziomie wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu. Ankieta przeprowadzona została wśród nauczycieli szkół podstawowych objętych badaniami (N = 142).

Obserwacja to technika stosowana nie tylko w badaniach społecznych. To także standardowa technika wykorzystywana w badaniu logopedycznym – w badaniu własnym obserwację ustrukturyzowaną zastosowano podczas procedury diagnostycznej, mającej na celu ustalenie poziomu umiejętności nauczycieli w zakresie emisji głosu (zmienna niezależna szczegółowa). Przygotowana została scheda obserwacyjna zamieszczona w *Karcie do badania wybranych umiejętności w zakresie emisji głosu*, w której notowano także wyniki badań. Ponadto, obserwacja ma charakter jawny – badani nauczyciele zostali poinformowani o celu i obszarach obserwacji.

W badaniach zastosowano następujące etapy wnioskowania statystycznego:

(1) formułowanie hipotezy zerowej i alternatywnej; (2) przyjęcie poziomu istotności; (3) sprawdzenie założeń wybranego testu; (4) obliczanie wartości testu (χ^2) na podstawie wyników z próby – w tym celu wykorzystano program statystyczny *SPSS Statistical Package for the Social Sciences*; (5) podjęcie decyzji o odrzuceniu lub nie hipotezy zerowej na danym

poziomie istotności; (6) ustalenie siły związku między zmiennymi (r_c); (7) interpretacja otrzymanych wyników.

Weryfikacji statystycznej poddawano hipotezy szczegółowe – na ich podstawie dokonywano przyjęcia hipotezy głównej. Założono, że im więcej kryteriów jest istotnych, tym wyższy jest stopień potwierdzenia głównej hipotezy badawczej. W razie, gdy tylko część ich jest potwierdzona, uznaje się hipotezę główną za częściowo potwierdzoną (Gnitecki J., 1993).

Kwestionariusze wykorzystane w badaniach własnych to: (1) *Współczynnik niepełnosprawności głosowej – Voice Handicap Index (VHI) w modyfikacji Pruszwicz i wsp.* (Pruszwicz A., Obrębowski A., Wiskirska-Woźnica B., Wojnowski W., 2004; Śliwińska-Kowalska, E., Niebudek-Bogusz M., 2009); (2) *Kwestionariusz do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych* (opracowanie własne); (3) *Karta do badania wybranych umiejętności w zakresie emisji głosu* (opracowanie własne); (4) *Stres w zawodzie nauczyciela* (Gaś Z.B., 2004).

Istnienie istotnego związku korelacyjnego między zmiennymi określano na podstawie narzędzia analitycznego, tj. tekstu chi-kwadrat Karla Pearsona (χ^2) do badania zgodności dwóch rozkładów empirycznych. Hipotezy zerowe weryfikowano na poziomie istotności 0,05 ($p < 0,05$) (Góralski A., 1987; Nowaczyk C., 1995). W badaniach własnych określano nie tylko istotność związku korelacyjnego między zmiennymi, ale dodatkowo ustalano jego siłę. Posłużył do tego współczynnik tzw. unormowane chi-kwadrat (r_c). Wskaźnik r_c przybiera wartości od 0 – dla cech niezależnych, do 1 – dla cech w pełni zależnych. Pomiędzy tymi wartościami siła związku jest: nikła, gdy $0 < r_c < 0,1$; słaba, gdy $0,1 \leq r_c < 0,3$; przeciętna, gdy $0,3 \leq r_c < 0,4$; wysoka, gdy $0,5 \leq r_c < 0,7$; bardzo wysoka, gdy $0,7 \leq r_c < 0,9$; niemal pełna, gdy $0,9 \leq r_c < 1$ (Góralski A., 1987).

3.5. Organizacja i przebieg badań

Badania prowadzono na 142-osobowej, losowo dobranej grupie, reprezentatywnej dla populacji nauczycieli ze szkół podstawowych w Zielonej Górze.

Spotkania z nauczycielami rozpoczęto w październiku 2019 roku. Każdorazowo trwało ono ok. 50-60 minut. Badanie rozpoczynało się od krótkiego ustnego wprowadzenia, będącym jednocześnie formą pierwszego kontaktu z nauczycielem i oswojenia go z badaniami – wprowadzenie było środkiem do zbudowania kontaktu terapeutycznego i wywołania swobodnej atmosfery wzbudzającej zaufanie. Następnie, przeprowadzano ankietę – nauczyciel samodzielnie wypełniał (w obecności badacza) kwestionariusze: (1) *Współczynnik niepełnosprawności głosowej*; (2) *Kwestionariusz do badania uwarunkowań problemów głosowych u nauczycieli szkół podstawowych*; (3) *Stres w zawodzie nauczyciela*. Zabieg wypełniania ankiet podczas spotkania nie był przypadkowy – badacz chciał mieć pewność, że otrzyma zwrot wszystkich ankiet. W dalszej kolejności, przeprowadzana była obserwacja umiejętności nauczyciela w zakresie emisji głosu. Wyniki zapisywane były w *Karcie do badania wybranych umiejętności w zakresie emisji głosu*.

4. Wyniki badań

W badaniach własnych szukano odpowiedzi na cztery problemy główne, które rozstrzygano odpowiedziami na pytania bardziej szczegółowe. Do dwóch problemów głównych o charakterze zależnościowym sformułowano hipotezy robocze, przy czym o przyjęciu lub odrzuceniu hipotez nadrzędnych decydowały wyniki analizy statystycznej dla hipotez szczegółowszych.

Globalne zestawienie wyników badań z uwzględnieniem problemów i hipotez badawczych znajduje się w tabeli 3.

Tab. 3. Globalne zestawienie problemów, hipotez i wyników badań

PROBLEM GŁÓWNY 1: Jaki jest zakres występowania i poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych?
Problemy szczegółowe i wyniki badań
Problem 1.1: Jaki jest zakres występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych?

AUTOREFERAT

Wynik 1.1: Dysfonia występuje u około 78,2% wylosowanej do badań grupy nauczycieli szkół podstawowych z miasta Zielona Góra.

Problem 1.2: Jaki jest poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych?

Wynik 1.2: Stopień średni – 47,9%, stopień niski – 31,0%, stopień wysoki – 21,1%.

WYNIK 1: Subiektywne poczucie niesprawności głosowej w zakresie funkcjonalnym (tj. wpływ zaburzeń głosu na codzienną aktywność społeczno-zawodową), emocjonalnym (tj. odczucia w stosunku do własnego głosu) i fizycznym (tj. odczuwane dolegliwości fizycznych związanych ze stanem chorobowym narządu głosu), czyli dysfonia, występuje u około 78,2% wylosowanej do badań grupy. Wśród badanych nauczycieli 47,9% odczuwa niesprawność głosu na poziomie średnim, 31,0% – na poziomie niskim, 21,1% – na poziomie wysokim.

PROBLEM GŁÓWNY 2: Jaki jest poziom nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości badanych nauczycieli szkół podstawowych w zakresie emisji-higieny głosu?

Problemy szczegółowe i wyniki badań

Problem 2.1: Jaki jest poziom nasilenia wybranych warunków pracy badanych nauczycieli szkół podstawowych? (tj. poziom stażu pracy, poziom obciążenia tygodniowym pensum, poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, poziom natężenia hałasu w miejscu pracy, poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, poziom stresu związanego z pracą zawodową)?

Problem 2.1.1: Jaki jest poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim badanych nauczycieli szkół podstawowych?

Wynik 2.1.1: Poziom średni – 52,8%, poziom wysoki – 29,6%, poziom niski – 17,6%.

Problem 2.1.2: Jaki jest poziom obciążenia tygodniowym pensum badanych nauczycieli szkół podstawowych?

Wynik 2.1.2: Poziom średni – 41,5%, poziom wysoki – 38,7%, poziom niski – 19,7%.

Problem 2.1.3: Jaki jest poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami u badanych nauczycieli szkół podstawowych?

Wynik 2.1.3: Poziom wysoki – 43,7%, poziom średni – 33,8%, poziom niski – 22,5%.

Problem 2.1.4: Jaki jest poziom natężenia hałasu w miejscu pracy badanych nauczycieli szkół podstawowych?

Wynik 2.1.4: Poziom wysoki – 47,9%, poziom średni – 40,8%, poziom niski – 11,3%.

Problem 2.1.5: Jaki jest poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli szkół podstawowych?

AUTOREFERAT

<p>Wynik 2.1.5: Poziom wysoki – 48,6%, poziom średni – 40,8%, poziom niski – 10,6%.</p>
<p>Problem 2.1.6: Jaki jest poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli szkół podstawowych?</p> <p>Wynik 2.1.6: Poziom wysoki – 47,9%, poziom średni – 31,7%, poziom niski – 20,4%.</p>
<p>Problem 2.1.7: Jaki jest poziom stresu związany z pracą zawodową badanych nauczycieli szkół podstawowych?</p> <p>Wynik 2.1.7: Poziom wysoki – 43,7%, poziom średni – 34,5%, poziom niski – 21,8%.</p>
<p>Wynik 2.1: We wszystkich analizowanych aspektach poziomu warunków pracy badanych nauczycieli szkół podstawowych (tj. stażu pracy w zawodzie nauczycielskim, obciążenia tygodniowym pensum, wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, natężenia hałasu w miejscu pracy, niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, stresu związany z pracą zawodową), badani nauczyciele osiągają najczęściej wyniki wysokie lub średnie. Najliczniejsze grupy nauczycieli wskazują na niekorzystne warunki w zakresie warunków pracy, a wśród nich szczególnie na akustykę, mikroklimat i hałas.</p>
<p>Problem 2.2: Jaki jest poziom nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych (tj. poziom ogólnego stanu zdrowia, poziom kwalifikacji w zakresie emisji głosu, poziom wiedzy w zakresie emisji głosu, poziom umiejętności w zakresie emisji głosu)?</p>
<p>Problem 2.2.1: Jaki jest poziom ogólnego stanu zdrowia badanych nauczycieli szkół podstawowych?</p> <p>Wynik 2.2.1: Poziom niski – 57,1%, poziom średni – 24,6%, poziom wysoki – 18,3%.</p>
<p>Problem 2.2.2: Jaki jest poziom kwalifikacji w zakresie emisji i higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych?</p> <p>Wynik 2.2.2: Poziom średni – 58,5%, poziom niski – 23,9%, poziom wysoki – 17,6%.</p>
<p>Problem 2.2.3: Jaki jest poziom wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych?</p> <p>Wynik 2.2.3: Poziom niski – 55,6%, poziom średni – 23,2%, poziom wysoki – 21,2%.</p>
<p>Problem 2.2.4: Jaki jest poziom umiejętności w zakresie emisji głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych?</p> <p>Wynik 2.2.4: Poziom średni – 60,60%, poziom wysoki – 21,10%, poziom niski – 18,3%.</p>
<p>Wynik 2.2: Wyniki badań dotyczące poziomu wybranych możliwości nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu (tj. ogólny stan zdrowia, kwalifikacje w zakresie emisji-higieny głosu, wiedza, umiejętności w zakresie emisji i higieny) wskazują najczęściej na przeciętne i niskie możliwości w tym zakresie. Stosunkowo nieliczne</p>

AUTOREFERAT

grupy nauczycieli osiągają wysokie wyniki w zakresie możliwości osobistych dotyczących emisji i higieny głosu.

WYNIK 2: We wszystkich analizowanych aspektach poziomów warunków pracy badanych nauczycieli szkół podstawowych (tj. stażu pracy w zawodzie nauczycielskim, obciążenia tygodniowym pensum, wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, natężenia hałasu w miejscu pracy, niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, stresu związany z pracą zawodową) oraz poziomu wybranych możliwości nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu (tj. ogólny stan zdrowia, kwalifikacje w zakresie emisji-higieny głosu, wiedza, umiejętności w zakresie emisji i higieny) badani nauczyciele osiągają najczęściej wyniki na poziomach świadczących o niekorzystnych okolicznościach zawodowych:

– w zakresie poziomu stażu pracy najczęściej badanych nauczycieli szkół podstawowych deklaruje łączną liczbę lat przepracowanych w zawodzie nauczycielskim w przedziale 11-20 lat 53,8% (poziom średni); pozostałe wyniki: poziom niski (poniżej 10 lat) – 17,6%, poziom wysoki (powyżej 21 lat) – 29,6%;

– w zakresie poziomu obciążenia tygodniowym pensum nauczyciele najczęściej deklarują liczbę godzin świadcząca o wysokim i średnim poziomie obciążenia, tj. 18-27 godzin (poziom średni – 41,5%) i powyżej 27 godzin (poziom wysoki – 38,7%); pozostałe wyniki: poziom niski – 19,7%;

– w zakresie poziomu wysiłku głosowego podczas prowadzonych zajęć najczęściej nauczyciele odczuwa najwyższy poziom wysiłku głosowego (43,7%) przejawiający się podczas pracy zawsze lub prawie zawsze silny dyskomfort i sytuacje związane z wyczerpaniem sił fizycznych i psychicznych dla osiągnięcia optymalnej fonacji; pozostałe wyniki: poziom średni – 33,8%, poziom niski – 22,5%;

– w zakresie poziomu natężenia hałasu w miejscu pracy badanych nauczycieli szkół podstawowych najliczniejszą grupę stanowią nauczyciele odczuwający zawsze lub prawie zawsze niepożądane dźwięki, które dla nich są uciążliwe (poziom wysoki – 47,9%); pozostałe wyniki: poziom średni – 40,8%, poziom niski – 11,3%;

– w zakresie poziomu warunków akustycznych w miejscu pracy badani nauczyciele najczęściej zawsze lub prawie zawsze prowadzą zajęcia w pomieszczeniach, których – według subiektywnych odczuć nauczycieli – właściwości pod względem słyszalności dźwięków są wysoce niekorzystne (48,6%); pozostałe wyniki: poziom średni – 40,8%, poziom niski – 10,6%;

– w zakresie poziomu niekorzystnych warunków mikroklimatycznych odczuwanych przez nauczycieli szkół podstawowych w aspekcie takich cech powietrza, jak m.in. temperatura, wilgotność, ruch i zanieczyszczenie, panujących w pomieszczeniach, w których realizują zajęcia, a które dają im poczucie dyskomfortu zdrowotnego, najliczniejsza grupa nauczycieli wskazuje na ich występowanie w miejscu pracy zawsze lub prawie zawsze (poziom wysoki – 47,9%); pozostałe wyniki: poziom średni – 31,7%, poziom niski – 20,4%;

AUTOREFERAT

– w zakresie poziomu stresu najliczniejsza grupa badanych nauczycieli – w subiektywnym odczuciu – bardzo często negatywnie reaguje na te aspekty pracy zawodowej, które zagrażają ich samoocenie oraz dobremu samopoczuciu (poziom wysoki – 43,7%); pozostałe wyniki: poziom średni – 34,5%, poziom niski – 21,8%;

– w zakresie poziomu ogólnego stanu zdrowia największy odsetek badanych nauczycieli ocenia go na poziomie niskim (57,1%), co oznacza, że prawie nigdy lub nigdy nie odczuwają pełni symptomów zdrowia fizycznego, psychicznego, społecznego i duchowego; pozostałe wyniki: poziom średni – 24,6%, poziom wysoki – 18,3%;

– w zakresie poziomu kwalifikacji dotyczących emisji-higieny głosu największy odsetek nauczycieli mieści się w granicach poziomu średniego (58,5%), tj. deklarowany przez badanych nauczycieli łączny udział w zorganizowanych formach kształcenia w zakresie emisji i higieny głosu zakończony dokumentem potwierdzającym udział wynosi 11-29 godzin; pozostałe wyniki: poziom niski (10 godzin i poniżej) – 23,9%, poziom wysoki (30 godzin i powyżej) – 17,6%;

– w zakresie poziomu wiedzy dotyczącej emisji-higieny głosu, a obejmującej podstawowe informacje o budowie i funkcjonowaniu aparatu mownego, powstawaniu prawidłowej fonacji oraz zasadach higieny głosu najliczniejsza grupa badanych nauczycieli osiąga niski poziom wyników (55,6%); pozostałe wyniki: poziom średni – 23,2%, poziom wysoki – 21,2%;

– w zakresie poziomu umiejętności emisji głosu nauczycieli szkół podstawowych stanowiących sumę umiejętności oddychania, rozluźnienia mięśniowego, długości czasu fonacji i artykulacji najliczniejsza grupa nauczycieli przejawia umiejętności na poziomie średnim (60,6%), co oznacza, że nie zawsze i/lub nie wszystkie sprawności wykonywane są poprawnie; pozostałe wyniki: poziom wysoki (wszystkie składowe umiejętności wykonane są poprawnie) – 21,1%, poziom niski (żadna ze składowych umiejętności nie jest wykonana poprawnie) – 18,3%.

PROBLEM GŁÓWNY 3: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli?

HIPOTEZA 3: Między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli oraz wyższemu poziomowi wybranych możliwości badanych nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii.

Problemy i hipotezy szczegółowe oraz wyniki badań

Problem 3.1: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy badanych nauczycieli (tj. poziomem stażu pracy

AUTOREFERAT

w zawodzie nauczycielskim, poziomem obciążenia tygodniowym pensum, poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, poziomem natężenia hałasu w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, poziomem stresu związanego z pracą zawodową)?

Hipoteza 3.1: Między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy (tj. poziomem stażu pracy w zawodzie nauczycielskim, poziomem obciążenia tygodniowym pensum, poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, poziomem, natężenia hałasu w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, poziomem stresu związanego z pracą zawodową) istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Problem 3.1.1: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stażu pracy w zawodzie nauczycielskim badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.1.1: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stażu pracy w zawodzie nauczycielskim badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi stażu pracy, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.1.1: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 31,9171$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,47$).

Problem 3.1.2: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem obciążenia tygodniowym pensum badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.1.2: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem obciążenia tygodniowym pensum badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi obciążenia tygodniowym pensum, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.1.2: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 9,1156$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,25$).

Problem 3.1.3: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.1.3: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi wysiłku głosowego, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.1.3: Hipoteza nieudowodniona ($\chi^2 = 14,6443$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,32$).

AUTOREFERAT

Problem 3.1.4: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem natężenia hałasu w miejscu pracy badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.1.4: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem natężenia hałasu w miejscu pracy badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi natężenia hałasu, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.1.4: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 13,1745$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,30$).

Problem 3.1.5: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.1.5: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi niekorzystnych warunków akustycznych, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.1.5: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 21,9184$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,39$).

Problem 3.1.6: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.1.6: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi niekorzystnych warunków mikroklimatycznych, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.1.6: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 34,7224$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,49$).

Problem 3.1.7: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stresu związanego z pracą zawodową badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.1.7: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stresu związanego z pracą zawodową badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi stresu, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.1.7: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 42,6224$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,55$).

Wynik 3.1: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie.

Między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia niekorzystnych warunków pracy, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli. Siła związku jest wysoka, przeciętna lub słaba – w zależności od korelatów: (siła

AUTOREFERAT

związku wysoka – poziom stresu związanego z pracą zawodową ($\chi^2 = 42,6224$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,55$); (2) siła związku przeciętna – poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 34,7224$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,49$), poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim ($\chi^2 = 31,9171$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,47$), poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 21,9184$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,39$), poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami ($\chi^2 = 14,6443$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,32$), poziom natężenia hałasu w miejscu pracy ($\chi^2 = 13,1745$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,30$); (3) siła związku słaba – poziom obciążenia tygodniowym pensum ($\chi^2 = 9,1156$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,25$).

Problem 3.2: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli (tj. poziomem ogólnego stanu zdrowia, poziomem kwalifikacji w zakresie emisji głosu, poziomem kompetencji w zakresie emisji-higieny głosu)?

Hipoteza 3.2: Między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli (tj. poziomem ogólnego stanu zdrowia, poziomem kwalifikacji w zakresie emisji głosu, poziomem wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu, poziomem umiejętności w zakresie emisji głosu) istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Problem 3.2.1: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem ogólnego stanu zdrowia badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.2.1: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem ogólnego stanu zdrowia badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi ogólnego stanu zdrowia, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.2.1: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 33,1204$ $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,48$).

Problem 3.2.2: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem kwalifikacji w zakresie emisji oraz higieny głosu badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.2.2: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem kwalifikacji w zakresie emisji oraz higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi kwalifikacji w zakresie emisji oraz higieny głosu, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.2.2: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 21,1642$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,39$).

Problem 3.2.3: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli?

AUTOREFERAT

Hipoteza 3.2.3: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi posiadanej wiedzy w zakresie emisji oraz higieny głosu, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.2.3: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 38,4452$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,52$).

Problem 3.2.4: Jaki jest związek między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem umiejętności w zakresie emisji głosu badanych nauczycieli?

Hipoteza 3.2.4: Między zakresem występowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem umiejętności w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli szkół podstawowych istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi umiejętności w zakresie emisji oraz higieny głosu, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 3.2.4: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 51,7456$; $df = 2$; $p < 0,05$; $r_c = 0,60$).

Wynik 3.2: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie.

Między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli. Siła związku między jest wysoka lub przeciętna – w zależności od korelatów: (1) siła związku wysoka – poziom umiejętności w zakresie emisji głosu ($\chi^2 = 51,7456$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,60$), poziom wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu ($\chi^2 = 38,4452$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,52$); (2) siła związku przeciętna – poziom ogólnego stanu zdrowia ($\chi^2 = 33,1204$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,48$), poziom kwalifikacji w zakresie emisji głosu ($\chi^2 = 21,1642$, $df = 2$, $r_c = 0,39$, $p < 0,05$).

WYNIK 3: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie.

Potwierdzono, że między zakresem występowania dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny w odniesieniu do wszystkich badanych aspektów, tj. (1) siła związku wysoka – poziom umiejętności w zakresie emisji głosu ($\chi^2 = 51,7456$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,60$), poziom stresu związanego z pracą zawodową ($\chi^2 = 42,6224$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,55$), poziom wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu ($\chi^2 = 38,4452$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,52$); (2) siła związku przeciętna – poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 34,7224$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,49$), poziom ogólnego stanu zdrowia ($\chi^2 = 33,1204$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,48$), poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim ($\chi^2 = 31,9171$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,47$), poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 21,9184$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,39$), poziom kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu ($\chi^2 = 21,1642$, $df = 2$,

AUTOREFERAT

$p < 0,05$, $r_c = 0,39$), poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami ($\chi^2 = 14,6443$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,32$), poziom hałasu w miejscu pracy ($\chi^2 = 13,1745$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,30$); (3) siła związku słaba – poziom obciążenia tygodniowym pensum ($\chi^2 = 9,1156$, $df = 2$, $p < 0,05$, $r_c = 0,25$). Wszystkie związki polegają na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom zakresu występowania dysfonii u badanych nauczycieli oraz wyższemu poziomowi wybranych możliwości badanych nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu, odpowiada niższy poziom zakresu występowania dysfonii.

PROBLEM GŁÓWNY 4: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli?

HIPOTEZA 4: Między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli oraz wyższemu poziomowi wybranych możliwości badanych nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu, odpowiada niższy poziom nasilenia dysfonii.

Problemy i hipotezy szczegółowe oraz wyniki badań

Problem 4.1: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy badanych nauczycieli (tj. poziomem stażu pracy w zawodzie nauczycielskim, poziomem obciążenia tygodniowym pensum, poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, poziomem natężenia hałasu w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, poziomem stresu związanego z pracą zawodową)?

Hipoteza 4.1: Między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy (tj. poziomem stażu pracy w zawodzie nauczycielskim, poziomem obciążenia tygodniowym pensum, poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami, poziomem natężenia hałasu w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, poziomem stresu związanego z pracą zawodową) istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Problem 4.1.1: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stażu pracy w zawodzie nauczycielskim badanych nauczycieli?

AUTOREFERAT

Hipoteza 4.1.1: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stażu pracy badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi stażu pracy, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.1.1: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 18,7381$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,26$).

Problem 4.1.2: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem obciążenia tygodniowym pensum badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.1.2: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem obciążenia tygodniowym pensum badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi obciążenia tygodniowym pensum, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.1.2: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 15,8814$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,24$).

Problem 4.1.3: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.1.3: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi wysiłku głosowego, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.1.3: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 21,8267$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,28$).

Problem 4.1.4: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem natężenia hałasu w miejscu pracy badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.1.4: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem natężenia hałasu w miejscu pracy badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi natężenia hałasu, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.1.4: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 18,7615$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,26$).

Problem 4.1.5: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.1.5: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy odczuwanym przez badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi niekorzystnych warunków akustycznych, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.1.5: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 18,3123$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,25$).

AUTOREFERAT

Problem 4.1.6: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.1.6: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi niekorzystnych warunków mikroklimatycznych, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.1.6: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 16,6801$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,24$).

Problem 4.1.7: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stresu związanego z pracą zawodową badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.1.7: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem stresu związanego z pracą zawodową badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi stresu, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.1.7: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 69,3326$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,49$).

Wynik 4.1: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie.

Między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli. Siła związku jest przeciętna lub słaba – w zależności od korelatów: (1) siła związku przeciętna – poziom stresu związanego z pracą zawodową ($\chi^2 = 69,3326$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,49$); (2) siła związku słaba – poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami ($\chi^2 = 21,8267$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,28$), poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim ($\chi^2 = 18,7381$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,26$), poziom hałasu w miejscu pracy ($\chi^2 = 18,7615$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,26$), poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 18,3123$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,25$), poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 16,6801$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,24$), poziom obciążenia tygodniowym pensum ($\chi^2 = 15,8814$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,24$).

Problem 4.2: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli (tj. poziomem ogólnego stanu zdrowia, poziomem kwalifikacji w zakresie emisji głosu, poziomem wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu, poziomem umiejętności w zakresie emisji-higieny głosu)?

Hipoteza 4.2: Między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli (tj. poziomem ogólnego stanu zdrowia, poziomem kwalifikacji w zakresie emisji głosu, poziomem wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu, poziomem umiejętności w zakresie emisji głosu) istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na

AUTOREFERAT

tym, że wyższemu poziomowi nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli, odpowiada wyższy niższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Problem 4.2.1: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem ogólnego stanu zdrowia badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.2.1: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem ogólnego stanu zdrowia badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi ogólnego stanu zdrowia, odpowiada niższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.2.1: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 14,7218$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,23$).

Problem 4.2.2: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem kwalifikacji w zakresie emisji oraz higieny głosu badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.2.2: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem kwalifikacji w zakresie emisji oraz higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi kwalifikacji w zakresie emisji oraz higieny głosu, odpowiada niższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.2.2: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 24,3733$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,29$).

Problem 4.2.3: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.2.3: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi wiedzy w zakresie emisji oraz higieny głosu, odpowiada niższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.2.3: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 66,7771$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,48$).

Problem 4.2.4: Jaki jest związek między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem umiejętności w zakresie emisji głosu badanych nauczycieli?

Hipoteza 4.2.4: Między poziomem nasilenia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych i poziomem umiejętności w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny, który polega na tym, że wyższemu poziomowi umiejętności w zakresie emisji oraz higieny głosu, odpowiada niższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli.

Wynik 4.2.4: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie ($\chi^2 = 47,1208$; $df = 4$; $p < 0,05$; $r_c = 0,41$).

Wynik 4.2: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie.

Między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny,

AUTOREFERAT

który polega na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli, odpowiada wyższy niższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli. Siła związku jest przeciętna lub słaba – w zależności od korelatów: (1) siła związku przeciętna – poziom wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu ($\chi^2 = 66,7771$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,48$), poziom umiejętności w zakresie emisji głosu ($\chi^2 = 47,1208$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,41$); (2) siła związku słaba – poziom kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu ($\chi^2 = 24,3733$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,29$), poziom ogólnego stanu zdrowia ($\chi^2 = 14,7218$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,23$).

WYNIK 4: Hipoteza zweryfikowana pozytywnie.

Potwierdzono, że między poziomem nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli szkół podstawowych i poziomem nasilenia wybranych warunków pracy oraz możliwości w zakresie emisji-higieny głosu badanych nauczycieli istnieje istotny związek korelacyjny w odniesieniu do wszystkich badanych aspektów: ((1) siła związku przeciętna – poziom stresu związanego z pracą zawodową ($\chi^2 = 69,3326$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,49$), poziom wiedzy w zakresie emisji-higieny głosu ($\chi^2 = 66,7771$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,48$), poziom umiejętności w zakresie emisji głosu ($\chi^2 = 47,1208$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,41$); (2) siła związku słaba – poziom kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu ($\chi^2 = 24,3733$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,29$), poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami ($\chi^2 = 21,8267$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,28$), poziom hałasu w miejscu pracy ($\chi^2 = 18,7615$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,26$), poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim ($\chi^2 = 18,7381$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,26$), poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 18,3123$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,25$), poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy ($\chi^2 = 16,6801$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,24$), poziom obciążenia tygodniowym pensum ($\chi^2 = 15,8814$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,24$), poziom ogólnego stanu zdrowia ($\chi^2 = 14,7218$, $df = 4$, $p < 0,05$, $r_c = 0,23$). Wszystkie związki polegają na tym, że wyższemu poziomowi nasilenia niekorzystnych warunków pracy badanych nauczycieli, odpowiada wyższy poziom nasilenia dysfonii u badanych nauczycieli oraz wyższemu poziomowi możliwości badanych nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu, odpowiada niższy poziom nasilenia dysfonii.

Źródło: Hryniewicz G., Zawodowe uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych. Dysertacja doktorska napisana pod naukowym kierunkiem dr hab. E.M. Skorek, prof. UZ; promotor pomocnicza: dr A. Famuła-Jurczak, Uniwersytet Zielonogórski / Instytut Pedagogiki, Zielona Góra 2021, s. 218-232.

Szukając odpowiedzi na pytanie o uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych dokonano uśrednienia wyników miary siły związku. Uśrednienie wartości związku korelacyjnego pozwala na uporządkowanie według wagi siły związku występującego między zakresem występowania oraz poziomem nasilenia dysfonii i badanych warunków pracy oraz możliwości nauczycieli w zakresie emisji-higieny głosu (rys. 1).

AUTOREFERAT

Zdecydowanie najsilniejszymi korelatami dysfonii są: poziom stresu związanego z pracą zawodową ($r_c = 0,52$), umiejętności i wiedza badanych nauczycieli w zakresie emisji głosu ($r_c = 0,51$ i $r_c = 0,50$). Wymienione czynniki w stopniu wysokim związane są z dysfonią występującą u nauczycieli szkół podstawowych.

Najwięcej czynników tworzy z zakresem występowania i stopniem nasilenia dysfonii związku o sile umiarkowanej: poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy ($r_c = 0,37$), poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim ($r_c = 0,37$), poziom ogólnego stanu zdrowia ($r_c = 0,36$), poziom kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu ($r_c = 0,34$), poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy ($r_c = 0,32$), poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami ($r_c = 0,30$).

WYBRANE WARUNKI PRACY

Poziom	Poziom	Poziom	Poziom	Poziom	Poziom	Poziom
stresu zwią-	niekorzyst-	stażu pracy	niekorzyst-	wysiłku gło-	hałasu	obciążenia ty-
zanego	nych warun-	w zawodzie	nych warun-	sowego zwią-	w miejscu	godniowym
z pracą zawo-	ków mikro-	nauczyciel-	ków aku-	zanego z pro-	pracy	pensum
dową	klimatycz-	skim	stycznych	wadzionymi	($r_c = 0,28$)	($r_c = 0,25$)
($r_c = 0,52$)	nych w miej-	($r_c = 0,37$)	w miejscu	zajęciami		
	scu pracy		pracy	($r_c = 0,30$)		
	($r_c = 0,37$)		($r_c = 0,32$)			
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓

DYSFONIA U NAUCZYCIELI SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

↑	↑	↑	↑
Poziom	Poziom	Poziom	Poziom
umiejętności w zakresie	wiedzy w zakresie emi-	ogólnego stanu zdrowia	kwalifikacji w zakresie
emisji głosu	sji-higieny głosu	($r_c = 0,36$)	emisji-higieny głosu
($r_c = 0,51$)	($r_c = 0,50$)		($r_c = 0,34$)

WYBRANE MOŻLIWOŚCI NAUCZYCIELI

Rys. 1. Model niektórych uwarunkowań dysfonii (tj. czynników ryzyka dysfonii) u badanych nauczycieli za szkół podstawowych (źródło: Hryniewicz G., Zawodowe uwarunkowania dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych. Dysertacja doktorska napisana pod naukowym kierunkiem dr hab. E.M. Skorek, prof. UZ; promotor pomocnicza: dr A. Famuła-Jurczak, Uniwersytet Zielonogórski / Instytut Pedagogiki, Zielona Góra 2021, s. 234)

Najsłabsze związki łączą dysfonię występującą u nauczycieli szkół podstawowych z poziomem hałasu w miejscu pracy ($r_c = 0,28$) oraz poziomem obciążenia tygodniowym pensum ($r_c = 0,25$).

Należy podkreślić, iż wszystkie badane związki (niezależnie od mocy siły) są istotnie statystycznie, co w obliczu niespełnionych wszystkich warunków wnioskowania statystycznego wskazuje na silne powiązania między zmiennymi.

5. Wnioski

1. Występowanie dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie miasta Zielona Góra jest zjawiskiem powszechnym i społecznym. Subiektywne poczucie niesprawności głosowej w zakresie funkcjonalnym (tj. wpływ zaburzeń głosu na codzienną aktywność społeczno-zawodową), emocjonalnym (tj. odczucia w stosunku do własnego głosu) i fizycznym (tj. odczuwane dolegliwości fizycznych związanych ze stanem chorobowym narządu głosu), czyli dysfonia, występuje u około 78,2% populacji zielonogórskim nauczycieli, przy czym u około 70% nauczycieli poziom nasilenia symptomów niesprawności głosowej wymaga pilnej konsultacji medycznej w celu pełnej diagnozy i podjęcia leczenia oraz logopedycznej w celu wykształcenia lub utrwalania umiejętności w zakresie prawidłowej emisji głosu.

2. Warunki miejsca pracy zielonogórskich nauczycieli i ich osobiste możliwości stanowią najczęściej niesprzyjające czynniki związane z wykonywanym zawodem. Wysoce niekorzystne warunki pracy odnotowano szczególnie w zakresie: warunków akustycznych, warunków mikroklimatycznych, natężenia hałasu, stresu związanego z pracą zawodową, wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami. Niskie, a tym samym niekorzystne, wyniki w zakresie możliwości nauczycieli dotyczą w szczególności: ogólnego stanu zdrowia oraz wiedzy w

zakresie emisji-higieny głosu, a także umiejętności i posiadanych kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu.

3. Wszystkie analizowane aspekty warunków pracy nauczycieli zielonogórskich szkół podstawowych oraz wybranych możliwości nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu, gdy osiągną niekorzystny poziom nasilenia, stanowią czynniki ryzyka wystąpienia dysfonii u nauczycieli. Szczególnie silne predyktory wystąpienia dysfonii to: wysoki poziom stresu związany z pracą zawodową, niski poziom umiejętności i wiedzy badanych nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu. Do pozostałych znaczących czynników ryzyka wystąpienia dysfonii u nauczycieli szkół podstawowych należą: wysoki poziom niekorzystnych warunków mikroklimatycznych w miejscu pracy, wysoki poziom stażu pracy w zawodzie nauczycielskim, niski poziom ogólnego stanu zdrowia, niski poziom kwalifikacji w zakresie emisji-higieny głosu, wysoki poziom niekorzystnych warunków akustycznych w miejscu pracy, wysoki poziom wysiłku głosowego związanego z prowadzonymi zajęciami oraz wysoki poziom hałasu w miejscu pracy, wysoki poziom obciążenia tygodniowym pensum.

4. Stwierdzone warunki miejsca pracy wymagają pilnej interwencji podjętej przez organy nadzorujące i kierownictwo szkół podstawowych w celu zmiany organizacji pracy i poprawy warunków w miejscu pracy. W szkołach należy wprowadzić rozwiązania poprawiające akustykę w klasach szkolnych, np. poprzez zastosowanie ekranów akustycznych, dźwiękochłonnych. Interesującym rozwiązaniem jest także wprowadzenie do szkół programów promujących zmniejszenie nasilenia hałasu, np.: w czasie przerw międzylekcyjnych. Konieczne jest zwrócenie uwagi na temperaturę panującą w klasach szkolnych oraz wilgotność powietrza. Można to osiągnąć poprzez zastosowanie termostatów na grzejnikach oraz dbanie o wietrzenie pomieszczeń i nie nadużywanie klimatyzatorów. Zadbać należy o zacielenie nasłonecznionych miejsc poprzez rolety zewnętrzne lub wewnętrzne, wyposażenie szkół w oczyszczacze powietrza.

5. W zakresie możliwości osobistych nauczycieli celem interwencji podjętej przez dyrektorów szkół podstawowych oraz instytucje wspomagające rozwój nauczycieli powinno być motywowanie do działań prozdrowotnych oraz doskonalenia kompetencji w ramach emisji głosu. Istnieje konieczność nieustannego doskonalenia nauczycieli w zakresie umiejętności związanych z emisją głosu. Szczególnie ważne jest zwrócenie uwagi na naukę prawidłowego toru

AUTOREFERAT

oddychania z zaakcentowaniem i uświadomieniem znaczenia dla organizmu człowieka oddechu całościowego. W procesie kształtowania umiejętności z zakresu emisji głosu należy zwrócić uwagę także na niwelowanie napięć w okolicach barków, ramion, szyi, karku w tym celu można wykorzystać przygotowanie zestawów ćwiczeń rozluźniających, które nauczyciele mogą wykonywać w przerwach międzylekcyjnych. Konieczne jest także zwrócenie uwagi na właściwą postawę ciała podczas mówienia, gdyż sprzyja to prawidłowemu wydobywaniu głosu. Należy nieustannie szkolić nauczycieli i zachęcać do brania udziału w warsztatach i zajęciach terapeutycznych pozwalających im na opanowanie skutecznych technik minimalizujących stres.

6. Zawód nauczyciela jest profesją, która stawia przed nauczycielem znaczne wymagania w zakresie emisji głosu – aby nauczyciel mógł im sprostać, musi posiadać odpowiednie kompetencje. W różnych typologiach, zestawieniach czy klasyfikacjach wskazywanych jest wiele kompetencji, jednak żadna nie dotyczy tego obszaru przygotowania nauczyciela do pracy zawodowej. Proces dydaktyczny, wychowawczy czy opiekuńczy, który dokonuje się przy udziale nauczyciela wymaga ciągłego wysiłku głosowego, bez względu na to, za jaki rodzaj zajęć jest odpowiedzialny dany nauczyciel. Przyjmując, że kompetencje nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu to: (1) zasób wiedzy, tj. zbiór opisów faktów, zasad, teorii i praktyk dotyczących emisji i higieny głosu, przyswojonych w procesie kształcenia się lub działalności zawodowej; (2) umiejętności, tj. zdolności przejawiane w wykonywanych zadaniach i rozwiązywaniu problemów związanych z emisją i higieną głosu; (3) kompetencje społeczne nabyte i rozwijane w procesie kształcenia się oraz doświadczenia zawodowego, tj. zdolności przejawiane w działaniu związanym z kształtowaniem własnego rozwoju w zakresie emisji i higieny głosu oraz autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu własnego postępowania – należy silnie postulować, aby w procesie przygotowania kandydatów na nauczycieli uwzględnić jednolity dla wszystkich specjalności nauczycielskich standard kształcenia w zakresie emisji i higieny głosu. Dotychczasowe marginalne i nierówne traktowanie zagadnień związanych z emisją i higieną głosu w standardach kształcenia nauczycieli, sprawia, że absolwenci studiów pedagogicznych nie są należycie przygotowani do pracy głosem.

AUTOREFERAT

7. W kształceniu nauczycieli niezależnie od specjalności należałoby uwzględnić także efekty uczenia się obejmujące radzenie sobie w sytuacjach trudnych i rozwijających umiejętności niwelowania własnych napięć wywołanych stresem.

Problemy z głosem wpływają na funkcjonowanie całego organizmu człowieka pogarszając jego ogólny stan zdrowia. W celu polepszenia sytuacji zdrowotnej nauczycieli i zapobiegania występowaniu chorób należy wprowadzić programy profilaktyczne pozwalające nauczycielom na zapoznanie się nie tylko z chorobami zawodowymi, ale przede wszystkim uświadamiających nauczycielom wieloaspektowość problemów zdrowotnych, które mogą być następstwem nieprawidłowego używania głosu.

Bibliografia

- Air quality guidelines for Europe*, 2000, WHO Regional Publications, European Series, No. 91, dok. online: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/74732/E71922.pdf [dostęp: 10-10-2020].
- Borzucka-Sitkiewicz K., 2006, *Promocja zdrowia i edukacja zdrowotna: przewodnik dla edukatorów zdrowia*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Emisja głosu: struktura, funkcja, diagnostyka, pedagogizacja*, 2008, red. Z. Pawłowski, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Encyklopedia PWN*, dok. online: <https://encyklopedia.pwn.pl.html> [dostęp: 09-01-2020].
- Gaś Z. B., 2004, *Badanie zapotrzebowania na profilaktykę w szkole*, Lublin: Fundacja „Masz szansę”.
- Gnitecki J., 1993, *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Tadeusza Kotarbińskiego.
- Góralski A., 1987, *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice*, Warszawa: PWN.
- Legieć-Matosiuk A., Chacińska J., 1994, *Emisja głosu: skrypt dla studentów*, Słupsk: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Majkowska M., 2004, *Podstawowe zagadnienia emisji i higieny głosu*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, 5, 93-101.

AUTOREFERAT

Nowaczyk C., 1995, *Podstawy metod statystycznych dla pedagogów*, Jelenia Góra: Agencja Wydawniczo-Szkoleniowa „Avis”.

Nowak-Starz G., Markowska M., Król H., Zięba E., Szpringer M., 2013, *Medyczne koncepcje struktury zdrowia, jego ochrony i promocji*, „Zdrowie i Dobrostan”, 1, 149-162.

Pruszewicz A., Obrębowski A., Wiskirska-Woźnica B., Wojnowski W., 2004, *W sprawie kompleksowej oceny głosu – własna modyfikacja testu samooceny niesprawności głosu (Voice Handicap Index)*, „Otolaryngologia Polska”, 58, 547-549.

Śliwińska-Kowalska, E., Niebudek-Bogusz M., 2009, *Rehabilitacja zawodowych zaburzeń głosu: poradnik dla nauczycieli*, Łódź: Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera.

Sobierajska H., 1972, *Uczymy się śpiewać*, Warszawa: PZWS.

Suchanek A., 1989, *Powszechne kształcenie głosu jako problem pedagogiczny*, Katowice: Uniwersytet Śląski.

Wojtyński C.J., 1970, *Emisja głosu*, Warszawa: PZWS.